

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 70 Nisan 2020 & Volume: 13 Issue: 70 April 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4097>

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE MÜZELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME* AN EVALUTION ON UNIVERSITY MUSEUM IN TURKEY

Ali CANTÜRK**

Öz

Akademi, Antik Yunan'dan beridir bilimin çıkış noktası ve üretildiği yerler olmuşlardır. Antik Yunan'dan günümüze üniversiteler şekil değiştirse bile bilime olan merak aynı kalmıştır. Akademisyen olmanın temelinde yatan merak ve gelişimi gözlemleme dürtüsünün bir sonucu olarak akademisyenler, akademide biriken nesnelere toplama refleksi geliştirmişlerdir. Bu refleks ise üniversiteler çatısı altına muhtelif koleksiyonlar olarak kendini göstermiştir.

Ülkemizde ve dünyada birçok üniversite geçmişten günümüze gelişiminin ve değişiminin kanıtı olan eşyaları, bazen de bünyesinde barındırdığı sanat eserlerini ve dahi üniversiteler kurulurken ortaya çıkan fosilleri biriktirerek ve nadiren sınıflandırarak müze haline getirmişlerdir.

Farklı disiplinler altında gruplandırılan ve her daim yeterli önemin atfedilmediği bu koleksiyonlar Türkiye'de çeşitli kişilerin kişisel çabaları ile ayakta kalmış ve kalmaya da devam etmektedir.

Bu makalede Türkiye'de üniversite müzelerinin sorunları detaylı olarak incelenecektir. Bununla birlikte, şu sorulara cevap aranacaktır; Türkiye'de üniversite müzelerinin durumu nedir? Türkiye'de üniversite müzelerine neden önem atfedilmelidir?

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Üniversite, Eğitim, Türk Üniversite Müzeleri, Müzecilik.

Abstract

Academy is the starting and production points of knowledge since the Ancient Greece. Universities have changed their shapes since the Ancient Greece but, curiosity of knowledge are still same in the world. Academics who based on curiosity and observation of development created a reflex to collect education materials of academy. This reflex demonstrates itself as collections under the universities.

In the world and in our country, many universities which has been collecting many materials about education, art pieces and even fossils which was extracted during the construction period collects and classifies (rarely) in order to create a museum.

In Turkey, these collections which never attaches too much importance have classified with different disciplines is afloat with the personal contributions of some people.

In this article, I will examine problems or Turkish university museums in detail. In addition, these questions will be tried to be answer: What are the circumstances of Turkish university museums? Why do people attach importance to Turkish university museums?

Keywords: Turkey, University, Education, Turkish University Museums, Museology.

* Ali Cantürk tarafından Prof. Dr. Burcu Pelvanoğlu yürütücülüğünde kaleme alınan 2019 tarihli "Türkiye'de Üniversite Müzelerinin Koleksiyon Yönetim Politikalarının İncelenmesi ve K.O.U. Prof. Dr. Baki Komsuoğlu Müzesi'ne Bir Koleksiyon Yönetim Politikası Önerisi" adlı yüksek lisans tezinden yola çıkarak hazırlanmıştır. YÖK Tez No: 589041

** Uzman Müzeolog; acanturk7@gmail.com

Giriş

Tarihte ilk kütüphane olan İskenderiye Kütüphanesi içerisinde kurulan bir bölümün tarihte kurulmuş ilk müze olarak kabul edildiği bilinmektedir. Musalara atfedilmiş olan bu bölüm "mouseion" olarak adlandırılmıştır.

Modern anlamda ilk kez 12. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan üniversiteler kendi bünyelerinde çalışan öğretmen ve öğrencilerin girişimleriyle çeşitli koleksiyonlar oluşturmuşlardır. Bu oluşan koleksiyonlar üniversitelerde fakülte ve birimlerine göre tematik bir biçimde gruplandırılması ve sınıflandırılması üniversitelerde kurulacak olan üniversite müzelerinin temelini oluşturmuştur. Zengin ve köklü bir tarihe sahip olan üniversiteler geçmişten gelen nesnelere, akademisyenlerin şahsi eşyalarını, bilim-teknik açısından kullanılan çeşitli materyalleri ve aletleri gibi bir çok nesneyi üniversite müzelerinin koleksiyonlarının oluşmasında temel etken oluşturmuştur.

17. yüzyılda Elias Ashmolean adında bir koleksiyonerin mevcut koleksiyonunu Oxford Üniversitesine bağışlamasıyla birlikte kurulan ilk üniversite müzesi girişimi başta batı olmak üzere bir çok ülkede kurulacak olan üniversite müzelerine örnek teşkil etmiştir. Yunan, Roma ve Bizans nesnelere oluşan bu müzeler zamanla sanat kısmında eklenmiştir. Koleksiyonları zamanla çeşitlenerek genişleyen üniversite müzeleri tarihsel süreçte bilimin aktarılması ve nesnelere araştırılması bağlamında önemli bir görev üstlenmişlerdir.

Batı'da oldukça eski yıllara dayanan üniversite müzeleri tarihi ne yazık ki ülkemizde oldukça geç yıllarda başlamıştır. 1960'lı yıllarda Ankara'da yapılan kazılarda bulunan tarihi nesnelere araştırılması için Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne (ODTU) verilmesiyle bir üniversite müzesi kurma fikri ortaya çıkmıştır. Böylece 1963 yılında fikren ortaya çıkan müze 1982 yılında kurulmuştur ve Türkiye'de ilk üniversite müzesi olma özelliğini taşımaktadır.

1. Üniversite Müzelerinin Kökeni

Britannica Ansiklopedisine göre üniversite, güzel sanatlar, fen bilimleri, meslek okulları, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini veren okulları bünyesinde barındıran geniş bir akademik programa ve ders çeşitliliğine sahip olan kuruma verilen addır (Augustyn, ve diğerleri, 2019).

Üniversite kavramının ortaya çıkışında akademisyenler ve araştırmacılar arasında bir fikir birliği bulunmasa da temelde iki görüş etrafında toplanmaktadır. İlk görüş Weber'in sınıflandırmasına göre ortaya çıkan ve günümüz manasında anladığımız üniversitelerin kapitalizmin doğuşu ile birlikte ortaya çıktığı ve üniversitelerin gelişimi ile kapitalizm sonrası toplumun sosyo-ekonomik değişkenleri arasında bir bağ olduğu düşüncesidir. Buna karşı çıkan ve daha genel olarak kabul edilen bir diğer görüş ise üniversite kavramının yükseköğrenim manasına geldiği ve ilk örneklerinin antik çağlardaki Yunan şehir devletlerine ve sonrasında oluşan gelişim ile birlikte Ortaçağ'ın feodal yapısı içerisinde 13. Yüzyılda İngiltere başta olmak üzere İtalya ve Fransa'da kurulduğu görüşüdür. Bu görüşe göre üniversite belirli sayıda öğrencinin temel eğitimden farklılaşarak belirli konu ve alanlarda uzman kişiler (öğretmenler) ile bir araya gelip eğitim alması durumudur (Timur, 2000, 16).

Üniversite müzelerinin geçmişine bakıldığında ise günümüz anlayışı ile müze olarak tanımlanabilecek ilk üniversite müzelerinin Antik çağda ortaya çıktığı görülmektedir. Birçok alanda olduğu gibi bu alanda da medeniyetin beşiği olarak tanımlanan Anadolu ilke eğitim koleksiyonuna diğer bir deyişle ise ilk üniversite müzesi örneğine ev sahipliği yapmaktadır. M.Ö. 2000 yılından kalma Larsa kentinde bulunan eğitim tabletlerinin kopyası ilk eğitim koleksiyonu olarak kabul edilmekte ve dolayısıyla da üniversite müzelerinin ilk örneği olarak adlandırılabilir (Boylan, 1999, 43-44).

Bu alanda bir diğer örnek ise E-Dublal-Mah tapınağında M.Ö. 3000 yıllarına ait bulunan antikaların birisinde "Müze" yazılı bir levhanın bulunması olmuştur. Eğitim verilen bir yer olan tapınakta olması sebebiyle de buranın üniversite müzelerinin ilk örneklerinden olduğu kabul edilebilir (Boylan, 1999, 44-46). Antik çağlardaki eğitim koleksiyonunun olduğu bir diğer örnek ise Aristoteles tarafından M.Ö. 335 yılında kurulduğu kabul edilen Lyceum Okulu'nun aittir.

Ortaçağa gelindiğinde ise eğitim koleksiyonları ve/veya üniversite müzelerinden bahsetmek olası değildir. Dönemin teorik eğitim anlayışı sebebiyle öğretmenler veya öğrenciler eğitim koleksiyonu oluşturma çabası içine girmemişlerdir. Rönesans ile birlikte değişen bu durum sonucunda oluşan deneye dayalı ve gözlemin ön plana çıkarıldığı eğitim sisteminde ise koleksiyonculuk desteklenmiştir. Eğitimciler ve bilim insanları tarafından oluşturulan eğitim koleksiyonları bilginin oluşması, öğrencilere aktarılması ve kullanılması açısından önemli hale gelmiştir. Bu koleksiyonlar üniversitelerin eğitim faaliyetleri için

kullanılan koleksiyonlar başta olmak üzere, araştırma koleksiyonları, tababet koleksiyonları ve botanik koleksiyonlar şeklinde gelişmiştir.

Üniversite koleksiyonlarının kurumsallaşarak müze olarak yapılandırılması içinde 17. Yüzyılın sonlarını beklemek gerekmektedir. Elias Ashmole'nin antika koleksiyonunu 1682 yılında bağışlanmasıyla birlikte ortaya çıkan bu müze İngiltere ve üniversite müzelerinin tarihi için bir ilktir. Tam adıyla Ashmolean Sanat ve Arkeoloji Müzesi, İngiltere'deki en eski sanat, arkeoloji ve doğal tarih müzesi olmakla birlikte İngiltere'nin ilk halk müzesi ve dünyanın ilk üniversite müzesidir (Ashmolean, 2020). Ashmolean Müzesi kurulma aşamasında üç temel prensip benimsemiştir. Bunlar;

- Kamu ziyaretine açık olma
- Araştırma
- Öğretim

Bu prensipler Ashmolean müzesinden sonra diğer üniversite müzeleri içinde örnek teşkil etmiş ve aynı prensipler günümüze kadar üniversite müzelerinin temelini oluşturmuştur.

Ashmolean Müzesinin, Oxford Üniversitesi bünyesinde öncü olmasından sonra kıta Avrupası da bu üniversitenin prensiplerinin benimseyerek ellerinde bulunan mevcut koleksiyonları Oxford Üniversitesi ile aynı yolu izleyerek üniversite müzesine dönüştürme çalışmalarına başlamışlardır.

Üniversite müzelerinin kurulmasına ivme kazandıran iki olay olmuştur. Bunlardan ilki arkeoloji ve antropoloji bölümlerinin üniversitelerde açılması olmuştur. Bu bölümlerin açılması ile birlikte müzelerin araştırma ve öğretim özellikleri aktif hale gelmiştir. Araştırma sonucunda bulunan eserler de halka açılarak üniversite müzelerinin 3 özelliği tamamlanmıştır. Bu müzelere ivme kazandıran diğer bir olay ise Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının devletleri yeniden şekillendirmesi ve ulus kavramının ön plana çıkması ile birlikte her ulusun kendi tarihini ve geçmişi sergileme aynı zamanda daha eski tarihe dayandırma konusunda yarışması olmuştur. Devletler üniversite müzelerine kaynak aktarmaya ve bu müzeleri ulusal müze olarak kabul etmeye başlamıştır. Bu durum da üniversite müzelerinin gelişmesine büyük ivme kazandırmıştır.

Üniversite müzelerinin ilk koleksiyonlarını sanat koleksiyonları oluşturmaktadır. Bu koleksiyonlar genellikle iki şekilde üniversite müzelerinin bünyesine katılmışlardır. Bunlardan ilki üniversitede eğitim gören ve oradan mezun olan öğrencilerin eserlerini bağışlaması, şeklindedir. İkincisi ise sosyal statü göstergesi olarak sanat eserlerinin koleksiyonuna katan zengin kişilerin (genellikle bujuvazi sınıfının) bağışlaması ile oluşmuştur.

Bu alanda da öncül olan üniversite yine Oxford Üniversitesi olmuştur. Oxford Üniversitesi 1546 yılında üniversitede eğitim gören ve oradan mezun olan öğrencilerin eserlerini bağışlaması yoluyla ilk sanat koleksiyonu olan Christ Church Resim Koleksiyonu açılmıştır (Boylan, 1999, 43-49). Bunun ikinci örneği ise İsveç Kralı II. Gustav Adolf'un İsveç Uppsala Üniversitesi'ne 1694 yılında koleksiyonunu bağışlamasıdır. Böylece Uppsala Üniversitesi bünyesinde Gustavianum Müzesi kurulmuştur (Gustavianum, 2020).

Yukarıda bahsedilen örnekler ilk iki örnek olmasına rağmen üniversite müzeciliği konusunda Anglo-Sakson kültürünün baskın olduğu ve özellikle İngiliz Üniversitelerinde, üniversite müzelerinin yayıldığı ve önem verildiği görülmektedir. İlk örneğinin ortaya çıkması ve üniversitelerin önem kazanması ile birlikte dünyanın birçok yerinde yayılmaya başlamış olan üniversite müzeleri için bir sonraki adım da yine İngilteredeki üniversite müzeleri tarafından atılmış ve İngiliz üniversiteleri koleksiyonlarını sistematik hale getirmiş ve müzelerini halka açmışlardır (Onur, 2009, 8-9). Bu dönemde İngiltere'de kurulan örnek üniversite müzelerinin sayısı on ikidir¹.

¹ Örnek olarak gösterilebilecek bu üniversite müzeleri;

- Birmingham Üniversitesi Jeoloji Müzesi.
 - Cambridge Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, Zooloji Müzesi, Yer Bilimleri Müzesi, Bilim Tarihi Müzesi.
 - Essex Üniversitesi Latin Amerika Sanatları Müzesi.
 - Exeter Üniversitesi Sinema ve Popüler Kültür Müzesi.
 - Hull Üniversitesi Güney Doğu Asya Müzesi.
 - Leeds Üniversitesi Eğitim Tarihi Müzesi.
 - Liverpool Üniversitesi Arkeoloji Bölümü.
 - Middlesex Üniversitesi Yerel Mimari ve Tasarım Müzesi.
 - New Castle Üniversitesi Yunan Sanatı ve Arkeoloji Müzesi.
 - Oxford Üniversitesi Bilim Tarihi Müzesi, Doğa Tarihi Müzesi.
 - Reading Üniversitesi İngiliz Kırsal Yaşam Müzesi.
 - Sheffield Üniversitesi Geleneksel Mirası Müzesi, Cam Müzesi
- şeklinde listelenebilir.

İngiltere ile birlikte bu alanda gelişim gösteren bir diğer ülke de Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. ABD’de 14 üniversite etnografya, biyoloji, antropoloji, tarih ve sanat gibi alanlarda kendi müzelerini kurmuşlardır². Bu dalların her biri de aynı zamanda kendi alanlarında alt dallara ayrılmışlardır.

ABD’de üniversite müzelerinin bu kadar önemli olmasının bir diğer sebebi de üniversite müzelerinin eğitim de önemli bir yere sahip olmalarıdır. Aynı düşünce ve gelişim ile birlikte kıta Avrupa’sında birçok üniversite kendi müzelerini kurmuşlardır. Kanada, Almanya, Finlandiya, Belçika Danimarka, Fransa, Hollanda, Norveç, Polonya, İspanya ve İtalya örnek üniversite müzelerinin bulunduğu diğer ülkelerdir.

Ülkelerdeki yayılma oranına ve örnek üniversite müzelerinin çokluğuna bakıldığında üniversite müzeciliğinin dünya genelinde giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Üniversite müzeciliğinin ilk çıkış noktası ve sonrasında yayılmasının temel sebebi aslında niye önemli olduğu ve asıl hızla yayıldığı sorularına da cevap niteliğindedir. Üniversite müzeciliğinin çıkması ve yayılmasındaki en önemli etmen akademisyenler ve onların toplama ile biriktirme refleksleridir.

Türkiye’deki üniversite müzeciliğine bakıldığında da kurulma ve yayılma dönemleri hep aynı altyapı ile şekillenmektedir: akademisyenlerin toplama ve biriktirme arzusu. Akademisyenler gerek gelişime ilk elden şahit oldukları gerekse kullandıkları ve biriktirdikleri araçları eğitimde kullanmaları sebebiyle üniversite müzeciliğinin gelişmesi noktasında önemli dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli rol oynamışlardır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında üniversite müzelerini tanımlamak gerekirse öncelikle müzenin tanımına bakmak gerekmektedir. En geniş tanımıyla müze, toplumların yer altı ve yer üstü zenginliklerini sergilemek, geçmişte yaşamış toplumları her açıdan incelemek, günümüzü ve geleceği aydınlatmak, gelişimi görmek ve kişilerin geçmişlerini daha iyi tanımlarına olanak sağlamak amacıyla oluşturulan kurumlardır (Kartal, 2015, 137).

Toplumsal gelişime katkı sağlayan müzelerin, yine toplumsal gelişime en çok katkı sağlayan üniversiteler ile buluşması ve hatta üniversiteler bünyesinde gelişmesi de gayet doğal görünmektedir. Toplumu eğiten, bilgi üreten ve bu bilgiyi yeni nesillere aktaran üniversiteler için müzeler eğitim ve uygulama alanı olarak da görev yapmaktadır. Böylece üniversiteler sayesinde toplumların müzeler ile etkileşimi de kolaylaşabilmektedir (Tirrell, 2000, 157-165).

Türkiye’de bu etkileşimi sağlamak için yukarıda adı geçen ülkelerden örnek olarak kendi üniversitelerinde de müzeler kurmuşlardır. Bu girişimler akademisyenlerin toplama ve biriktirme dürtüsüyle de birleşince ortaya birçok üniversite müzesi ortaya çıkmıştır.

2. TÜRKİYE’DE MÜZELER

2.1. Türkiye’de Müzeciliğin Tarihi

Ülkemizde müzecilik anlayışı modern anlamda olmasa da ilk örnekleri bakımından II. Mehmet dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde savaşlardan getirilen ganimetler özenle korunmuş ve Aya İrini’de saklanmışlardır. Müzecilik anlayışına paralel olarak kutsal emanetler ile Osmanlı Padişahlarının özel eşyaları da Topkapı sarayında muhafaza edilmişlerdir.

²Örnek olarak gösterilebilecek bu üniversite müzeleri;

- Louisiana Eyalet Üniversitesi Anglo-Amerikan Sanat Müzesi, Doğa Bilimleri Müzesi, Kırsal Yaşam Müzesi.
 - Memphis Eyalet Üniversitesi Checalissa Kızıldereli Köyü Müzesi.
 - Mississippi Eyalet Üniversitesi Ormanlık Müzesi.
 - Pennsylvania Eyalet Üniversitesi Yer ve Minarel Bilimleri Müzesi, Antropoloji Müzesi, Sanat Müzesi.
 - Stesson Üniversitesi Yer ve Çevre Bilimleri Müzesi.
 - Washington Eyalet Üniversitesi Bilim Müzesi, Sanat Müzesi, Antropoloji Müzesi, Veterinerlik Müzesi.
 - Nevada Üniversitesi Bilim Merkezi.
 - California Eyalet Üniversitesi Antropoloji Müzesi, Omurgalı Hayvan Müzesi.
 - Arizona Eyalet Üniversitesi Sanat Müzesi.
 - Harvard Üniversitesi Sanat Müzesi.
 - Güney Dakota Üniversitesi Müzik Müzesi.
 - İndiana Üniversitesi Dünya Kültürleri Müzesi.
 - John Hopkins Üniversite Müzesi.
 - Chicago Üniversitesi Sanat Müzesi, Yakın Doğu Enstitüsü Müzesi
- şeklinde listelenebilir.

Aya İrini iç kısım, ana salon Başbakanlık Osmanlı Arşivi Envanter No: 87-02

Koruma ve koleksiyon oluşturma kavramlarının 15. Yüzyıla dayanmasına rağmen Osmanlı Döneminde eski eserlerin korunması 13 Şubat 1869 yılında yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnamesi ile olmuştur. Sonrasında iki kez değişikliğe uğrayan bu Nizamname Osmanlı İmparatorluğu'nda müzeciliğin temelini oluşturmuştur (Mumcu, 1971, 3-4).

Türk müzeciliğinin ivme kazanması ile Asker Ressamlar kuşağından Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümayun'un müdürlüğüne getirilmesiyle birlikte olmuştur. Osman Hamdi Bey zamanından bugünkü adıyla İstanbul Arkeoloji Müzesi kurulmuştur. Ölene kadar müze müdürü olarak görev yapan Osman Hamdi Bey, Türkiye'de yapılan bir çok arkeolojik kazıda yer almış ve Türk müzeciliğinin modernleşmesi için önemli adımlar atmıştır (Atasoy, 1984, 1458-1471).

Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra ortaya çıkan savaş hali ve Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşına katılması ile birlikte, Cumhuriyet kurulana kadar bu konuda yeni bir gelişme yaşanmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra 1 Nisan 1924 yılında depolarında bulunan koleksiyon ile birlikte Topkapı Sarayı'nın müzeye dönüştürülmesine karar verilmiştir. 1930 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle Devlet Resim ve Heykel Müzesi kurulmuş ve Osmanlı Döneminde Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesi olarak kullanılan bina İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesine (20 Eylül 1937) dönüştürülmüştür. Bu müze aynı zamanda Cumhuriyet'in ilk sanat müzesi olma özelliğine de haizdir.

Bu gelişmelerin devamında Türkiye, 1948 yılında Uluslararası Müzecilik Konseyi (ICOM) çatısı altına girmiştir. Temel amacı müzeler ve müzeciler arasındaki işbirliğini güçlendirmek, müzecilik konusundaki standartları oluşturmak, uluslararası kurumlarla iş birliği yaparak bilgi alışverişini sağlamak ve halk eğitimini geliştirmek olan ICOM'un Türkiye Komitesi de bu dönemde kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır. Türkiye'nin ICOM'a üyeliği ile birlikte müzecilikte uluslararası standartlara geçilmiştir. ICOM kapsamında müzelerde depolama, koruma, araştırma, sergileme gibi alanlarda görünür değişiklikler gerçekleştirmiştir (Atasoy, 1984, 1458-1471).

2.2. Dünden Bugüne Türkiye’de Üniversite Müzeleri

Türkiye’de kurulan ilk üniversite müzesi olma özelliği emriyle İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’ne bağlı olarak Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesi’nde 10 Eylül 1937 tarihinde açılan Resim ve Heykel Müzesi’dir.

Bununla birlikte ICOM’a üyelik ile birlikte bu alanda önemli adımlar atılmıştır. Bu minvalde atılan ilk adım ODTÜ Üniversite müzesi kurulması girişimidir. 1962 ile 1968 yılları arasında ODTÜ’nün desteği ile yapılan kazı çalışmaları sonucunda bulunan nesnelerin korunmaları ve sergilenmeleri için ODTÜ üniversite müzesi kurma girişimleri de başlatılmıştır. 1982 yılında ODTÜ arazisi dâhilinde bir açık hava müzesi kurulmuştur. Ülkemizde üniversitenin kendi çabası ile kurulan ilk üniversite müzesi olma özelliğine sahip olan ODTÜ Üniversite müzesi birçok üniversite ve akademisyene öncü olmuş ve özverili çalışmaların ilki olmuştur (Erbay, 2017, 110).

1960’lı yıllarda bu alanda adım atan bir diğer üniversite ise Ege Üniversitesi olmuştur. 1963 yılında fikir olarak ortaya atılan ve 1967 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından kabul edilen proje ile birlikte ortaya çıkan Ege Üniversitesi Tabiat Tarihi Müzesi de bu dönemin ürünlerinden birisidir.

1960’lı yılların sonrasında bu alandaki gelişmeleri 1970-1990 ve 2000 sonrası olarak ayırmak mümkündür. 1970-1990 arasında fikri olarak ortaya çıkan ve materyalleri toplanmaya başlayan üniversite müzeleri genellikle sanat müzeleri olmuştur. Bu dönemde fikri olarak ortaya çıkan ve koleksiyonları toplanan müzelerin fiili olarak hayata geçmesi 2000’li yılların başlangıcı ile olmuştur. 1990’lı yıllarda yaşanan iç ve dış politika sorunları neticesinde bu alana yeterince önem verilememiştir.

Türkiye’deki tüm üniversite müzelerine bakıldığında bu müzeler kendi aralarında koleksiyon içeriklerine göre bölümlere ayrılmaktadır. Bu müzeler şu şekilde sınıflandırılabilir: Doğa tarihi müzesi, arkeoloji ve antropoloji müzesi, tarım müzesi, veterinerlik tarihi müzesi, kırsal yaşam müzesi, tıp tarihi müzesi, kültür tarihi müzesi, etnografya müzesi, jeoloji müzesi, sanat tarihi müzesi ve sanat müzesi (Onur, 2009). Koleksiyon içeriklerine göre bölümlendirilen bu müzeler ayrıca çeşitli fakülte ve öğrencilerin bilimsel araştırmalarına destek olmak amacıyla açılmış herbaryum, planetarium, gözlem evleri ve botanik bahçeleri gibi üniversite müzeleri çatısı altında birleşmişlerdir.

ANKARA	Ankara Üniversitesi	Oyuncak Müzesi
		Veteriner Tarihi Müzesi
		Biyoloji Bölümü Herbaryumu
		Zooloji Müzesi
		Ziraat Fakültesi Tarım Müzesi
	Türk İnkılap Tarihi Müzesi	
	Gazi Üniversitesi	Resim ve Heykel Müzesi
Mesleki Eğitim Fakültesi Müzesi		
Somut Olmayan Kültürel Mirası Müzesi		
Hacettepe Üniversitesi	Biyoloji Bölümü Herbaryumu	
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Sanat Müzesi, M.Akif Ersoy Müze Evi, Herbaryumu	
Başkent Üniversitesi	Bilim ve Teknoloji Müzesi, Arkeoloji Müzesi	
Abdurrahim Tunçak Atatürk Müzesi		
AYDIN	Adnan Menderes Üniversitesi	Çiğir Arıcılık Müzesi
BOLU	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Doğa Tarihi Müzesi, Biyoloji Bölümü Herbaryumu
DIYARBAKIR	Dicle Üniversitesi	Biyoloji Bölümü Herbaryumu
DÜZCE	Düzce Üniversitesi	Bitki Müzesi
EDİRNE	Trakya Üniversitesi	Sultan II. Beyazid Külliyesi Sağlık Müzesi
		Çağdaş Resim ve Heykel Müzesi
ESKİŞEHİR	Anadolu Üniversitesi	Çağdaş Sanatlar Müzesi
		Cumhuriyet Tarihi Müzesi
		Eğitim Karikatürleri Müzesi
		Fen Fakültesi Herbaryumu
		Jeoloji Müzesi ve Araştırma Labrotuarı
	Ziraat Fakültesi Tarım Müzesi	
Osmangazi Üniversitesi	Mühendislik Fakültesi Hesap Araçları Müzesi	
ERZURUM	Atatürk Üniversitesi	Böcek Müzesi
		Biyoloji Bölümü Herbaryumu
GAZİANTEP	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep Kültürü Müzesi
İSTANBUL	Boğaziçi Üniversitesi	Kültür Mirası Müzesi

	İstanbul Üniversitesi	Zooloji Müzesi
		Jeoloji Müzesi
		Onkoloji Enstitüsü- Radyoloji Müzesi
		Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi
		Eczacılık Fakültesi Herbariyumu
		Fen Fakültesi Herbariyumu
		Orman Fakültesi Herbariyumu
	İstanbul Teknik Üniversitesi	Doğa Tarihi ve Bilim Müzesi
		Açık Hava Müzesi
		Doğa- Çevre Bilim Parkı
		Bilim Merkezi
	Marmara Üniversitesi	Marmara Üniversitesi Herbariyumu
	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Resim ve Heykel Müzesi
	Kadir Has Üniversitesi	Rezan Has Müzesi
Sabancı Üniversitesi	Sakıp Sabancı Müzesi	
Yeditepe Üniversitesi	Eczacılık Müzesi	
	Bitki Müzesi	
Gülhane Askeri Tıp Akademisi	Tıp Tarihi Müzesi	
Hava Harp Okulu Komutanlığı	Havacılık Müzesi	
İZMİR	Ege Üniversitesi	Tabiat Tarihi Müzesi
		Eczacılık Fakültesi Herbariyumu
KAYSERİ	Erciyes Üniversitesi	Gevher Nesibe Tıp Tarihi Müzesi
MALATYA	İnönü Üniversitesi	Özel İsmet İnönü Müzesi
		Jeoloji Müzesi
		Herbariyum (Bitki ve Mikromantar Müzesi)
NİĞDE	Niğde Üniversitesi	Ak Medrese
TOKAT	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Gaziosmanpaşa Üniversitesi Herbariyumu
YOZGAT	Bozok Üniversitesi	Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi
ZONGULDAK	Karaelmas Üniversitesi	Mühendislik Fakültesi Maden
		Topografya Müzesi

Yukarıda yapılan liste çalışmasında Türkiye’de 16 şehirde, 31 üniversite çatısı altında çok sayıda üniversite müzesi olduğu görülmektedir. Listeye sayısal olarak bakıldığında tablonun yüzde elli birlik kısmını İstanbul ve Ankara oluşturmaktadır. Yine tabloda sayısal verilerden yola çıkarak bakıldığında Eskişehir’in yüzde altı ve diğer şehirlerin eşit bir biçimde yüzde üç olduğu görülmektedir.

3. TÜRKİYE’DEKİ ÜNİVERSİTE MÜZELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Türkiye’de üniversite müzeler, bilim koleksiyonuna sahip üniversiteler (ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi vb.), sanat koleksiyonuna sahip üniversiteler (Mimar Sinan Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi vb.) ve diğer türler olarak üçe ayrılmaktadır (Pektaş, 2015, 80).

2018 Aralık sonundaki Türkiye İstatistik Kurumu verileri temel alındığında Türkiye’de 12 milyon 989 bin 42 kişi 15-24 yaş aralığında bulunmaktadır. Bu rakam Türkiye’nin toplam nüfusunun yüzde 15,8’ine tekabül etmektedir (Esnek, 2019). Bu yaş aralığına en kolay şekilde ulaşabilecek kurumlara bakıldığında üniversiteler ilk sırada gelmektedir. Bununla birlikte üniversiteler yaşam boyu öğrenme programı ve sürekli eğitim merkezlerinin verdikleri eğitimler vesilesiyle de her yaş grubuna açık kurumlardır (Demircan & Altıntaş, 2016, 246). Dolayısıyla toplumdaki her yaşa ve her gruba uygun programlar ve etkinlikler düzenlemek üniversiteye gelen insanları bilgi yönünden beslemek ve kültür düzeylerini arttırmak üniversitelerin görevleri arasındadır (Stanbury, 2000, 4-9). Üniversiteler bunu en kolay yoldan üniversite müzeleri ile yapabileceği imkânlarına sahiptirler. Bu sayede üniversiteler her alanda ürettiği bilgiyi o alanda eğitim almamış kişilere bile yayma ve toplumu eğitime fırsatı yakalamış olacaktırlar. Aynı zamanda sorgulama ve düşündürme anlayışını da geliştiren müzeler topluma farklı bakış açıları kazandırma konusunda da faydalı olacaktır (Okan, 2018, s. 221). Üniversitelerin temel amacının toplumun bilgi, görgü ve kültür seviyesini arttırmak olarak düşünüldüğünde üniversite müzelerinin önemi daha net ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de ise üniversite müzelerine bu minvalde daha çok ihtiyaç vardır. Toplumun kültür, bilgi ve görgü seviyesi mensubu olduğumuz Avrupa toplumlarının oldukça gerisinde görünmektedir. Toplumun yaş ve sosyal gruplarına en fazla nüfuz edebilen kurumlar olarak üniversiteler eğitim seviyesini

ve hızını arttırabilmek için üniversite müzelerinin işlevselliğine ve bilgiyi yayma aracı olarak kullanılmasına ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye’de genç nüfusun çoğunluğundan daha öncede bahsedildiği üzere burada dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi de şudur ki üniversite müzeleri önce gençlerin eğitildiği, kültür seviyelerinin arttığı, meraklarının cezbedildiği ve estetik bakış açısı kazandıkları bir yer olarak bu kavramların gençlerin ailelerine, çevrelerine ve arkadaşlarına da sirayet etmesi büyük bir olasılıktır (Keleş, 2003, 12). Böylece üniversite müzeleri nüfuz ettiği gençler vasıtasıyla yaşam boyu öğrenim merkezi olma vasfına da haizdir.

Yüksek Öğretim Kurumunun verilerine göre Türkiye’de 129 devlet 73 Vakıf ve 3 Vakıf Meslek Yüksek Okulu olarak toplamda 205 yükseköğrenim kurumu vardır (YÖK, 2019). Bu sayı ile karşılaştırıldığında ise üniversite müzelerinin sayısı oldukça az kalmaktadır. Bu durum şunu göstermektedir ki üniversite müzeleri eğitim, uygulama ve yaşam boyu öğrenim alanlarında aktif olarak yer alamamakta ve üniversitelerin birçoğunun da bu alanda bir gündemi bulunmamaktadır.

Türkiye’de üniversite müzelerinin bir diğer gerekliliği de eğitimi destekleyebilmeleri açısından önemli bir araç olmalarından doğmaktadır. Üniversite yükseköğrenimin görüldüğü yer olarak koleksiyonları yükseköğrenim sürecinde büyük önem arz etmektedir. Sanat eğitimi alan bir öğrenciye üniversitenin hemen üniversitenin içerisindeki bir galeriye gidebilmesi, orada eserlerinin sergileneceği düşüncesinin gelişmesi veya bir tıp ya da veterinerlik öğrencisinin anatomi koleksiyonlarını ve tababet araçlarının gelişimini müzede bizzat görmesi eğitimlerine katkı sağlayacağı kesin ve katidir. Bu sebeptendir ki üniversite müzelerine mutlak suretle önem atfedilmeli ve desteklenmelidir.

Türkiye’de müzeciliğin yaşadığı en büyük sorunlardan birisi de yetkin müzecilerin olmamasıdır. Kişinin arkeoloji veya sanat tarihi mezunu olması doğrudan müze koleksiyonlarının emanet edilmesi anlamına gelmemektedir. Bu kişinin yetişmesi için gereken süre önemlidir ve yetkinlik kazanması tecrübe kazanması ile doğru orantılıdır. Üniversite müzeleri bu alanda da önem arz etmektedir. Müzecilik alanında kariyer yapmak isteyen veya bu alana ilgi duyan öğrenciler Türk Üniversite müzelerinde deneyimli ve yetkin kişiler gözetiminde staj yapabilir ve eğitim alabilirler. Bu da üniversite müzelerinin işlevlerinden birinin daha önemini gözler önüne sermektedir.

Üniversite müzeleri buldukları şehirlerin kültürlerini barındırdığı ve bu alanda bu bölgeye yabancı insanlara da şehirlerin tanıtımını yapma imkânı sunduğu için turizm açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu alandaki en iyi örneklerden birisi Aydın Üniversitesi bünyesinde bulunan Çine Arıcılık Müzesi’dir. Bölgede arıcılık geçmişten beri önemli bir geçim kaynağı ve kültür olarak bulunmaktadır. Aydın Üniversitesi hem Aydın’ın kültürünü korumak ve yaymak için hem de bölgenin önemli geçim kaynaklarından biri olan arı ürünlerinin kullanımını teşvik etmek için müzeyi kurmuştur. Bu durum Türkiye’deki diğer üniversite müzeleri için örnek olmaktadır.

4. Sonuç

Müzecilik birçok alandan insanın bir araya gelerek disiplinler arası bir çalışma ortamı oluşturulan bir meslek veya bilim dalıdır. Türk müzeciliğinin temel sorunlardan birisi müzecilik eğitiminin verildiği yerlerin kısıtlı olmasıdır. Bununla birlikte devlet kadrolarında müze uzmanı olarak çalışabilmek için ise müzecilik mezunları yerine sanat tarihi ve arkeoloji mezunları kabul edilmektedir. Dolayısıyla müzecilik eğitiminin desteklenmediği bir ortamda müzeciliğin gelişmesi nerdeyse imkânsız hale gelmiştir.

Müzelerin işlevi sadece sanat eserlerinin toplanması, korunması veya muhafaza edilmesi değildir. Müzeler aynı zamanda, eğitimin yapıldığı, bilgi birikimini arttırdığı, bilincin geliştiği, geçmişin anlamlandırıldığı ve geleceğe ışık tutulduğu yerlerdir. Bu sebeptendir ki müzeler üniversiteler ile birlikte hareket etmeli ve yükseköğrenim ile olan ilişkilerini geliştirerek karşılıklı kazan kazan elde etmelidir.

Üniversite müzeleri, teorik dersleri destekleyici bir uygulama alanı olarak üniversitelerin akademik programlarında kendilerine yer bulmaları gerekmektedir. İşbirliği sonucunda üniversite alanında eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetleri gelişirken, müzeler açısından da insan kaynağı ve uygulama alanı olma fırsatı doğacaktır.

Üniversite müzeleri bu minvalde kültürel kaynak olarak desteklenmeli ve işbirliği ortamı yaratılmalıdır. İngiltere, ABD, Kanada ve Kıta Avrupası örneklerine bakıldığında toplumun hiyerarşik olarak en yukarıdaki eğitim kurumları olan üniversiteleri ile toplum kültürünün gelişimine en çok katkıda bulunabilecek olan müzelerin işbirliği sonucunda her iki kurumunda fayda oranının arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla üniversite müzeleri, üniversitedeki eğitim ve araştırmalar katkıda bulunmakla birlikte, araştırma da müzelerin temel işlevlerinden birisi olmuştur. Üniversiteler ve üniversite müzeleri karşılıklı işbirliğinin bir sonucu olarak buldukları bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel altyapısını geliştirmişlerdir. Türkiye’deki üniversite müzeleri de üniversiteler ile karşılıklı işbirliğine giderek, müzeye sahip olmayan

üniversitelerin müze açmaları desteklenerek buldukları bölgeye büyük katkılar yapabileceklerinin örnekleri mevcuttur.

Üniversite müzeleri kültürün yayılması ve toplumun kültür seviyesinin artması için araştırmaları üniversite ile birlikte disiplinler arası olarak yapmalıdır. Bu araştırma sonucunda yine işbirliği ile ortak projeler geliştirilmelidir. Üniversite müzeleri bu projeler sayesinde halka hizmet verebilir ve toplumun eğitim ve kültür seviyesini etkileyebilme şansına da sahiptir.

Türkiye’de üniversite müzelerinin bir diğer avantajı da günümüzde sosyal medya ve bilgisayar çağında internete açılmalarının daha kolay olmasıdır. Üniversitelerin bu konudaki uzman öğretim üyeleri ve teknik personelleri sayesinde ek bir masraf gerektirmeden çağa ayak uydurmak çok kolay hale gelecektir. Böylece müzeler ziyaretçi beklemek yerine doğrudan ziyaretçinin evine gidebilmekte ve eğitimi orada da sürdürebilmektedir.

Türkiye’de üniversite müzelerinin gelişmesinin bir diğer önemi de üniversite müzeleri sayesinde ulusal ve uluslararası küratörleri üniversitelerin olduğu şehirlere çekebilme imkânı doğabilecektir. Bu durum Anadolu şehirleri için büyük fırsat yaratmaktadır.

Üniversite müzeleri aynı zamanda bağlı oldukları üniversiteler içinde bir tanıtım şansı yaratmaktadır. Üniversite müzeleri gereken önem verilmesi durumunda uluslararası akademik dergilerde yer bulabileceği gibi bu sayede bağlı olduğu üniversitenin tanınırlığına da fırsat yaratacaktır.

Üniversite müzelerinin bir diğer faydası ise üniversite öğrencilerinde ve ileriki aşamada şehir sakinlerinde müzenin geliştirilmesi için tartışma ve fikir alışverişi ortamı yaratabilmesi olacaktır. Böylece hem üniversite öğrencilerinin hem de şehir sakinlerinin aidiyet duyguları v kültür birikimleri hızla artacaktır.

Günümüzde üniversiteler, müze ve müzeciliğin gelişmesi için önemli bir basamak olabile potansiyeline sahiptirler. Gerekli teknik altyapıya sahip olabilmeleri, eğitime entegre edilebilmeleri, uygulama derslerinin yapılabilmesi ve her yaş ile sosyal gruptan insana hitap edebilmesi ile üniversite müzeleri müze ve müzecilik için büyük önem arz etmektedir.

Topluma, üniversitelere ve üniversite öğrencilerine sağlayacağı birçok faydadan ötürü üniversite müzelerinin desteklenmeye ve korunmaya ihtiyaçları vardır. Bu desteğin alınması durumunda ise üniversite müzeleri daha geniş bir bilgi paylaşımı, yerel kültür miraslarının korunması ve tanıtılması gibi birçok alanda topluma, üniversiteye, bulunduğu şehre ve Türkiye’ye büyük fayda sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ashmolean. (2020, Mart 2). *Ashmolean Müzesi*. Mart 2, 2020 tarihinde Ashmolean Müzesi Web Sitesi: <https://www.ashmolean.org/university-teaching> adresinden alındı
- Atasoy, S. (1984). Türkiye’de Müzecilik. *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi* (s. 1458-1471). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Augustyn, A., Bauer, P., Duignan, B., Eldridge, A., Gregersen, E., McKenna, A., . . . Alicja, Z. (2019, Ağustos 15). *University*. Mart 1, 2020 tarihinde The Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/university> adresinden alındı
- Boylan, P. J. (1999). Universities and Museums: Past, Present and Future. *Museum Management and Curatorship*, 18(1), 43-56.
- Demircan, F., & Altıntaş, O. (2016). Harvard Üniversitesi Sanat Müzesi'ndeki Eğitim Etkinliklerinin Çağdaş Müzecilik Anlayışı Bakımından İncelenmesi. *İdil*, 5(20), 231-248.
- Erbay, F. (2017). Türkiye’de Müzecilik Eğitiminin Üniversitelerde Kurumsallaşması. *Millî Eğitim*(214), 105-122.
- Esnek, F. (2019, Mayıs 16). *Basın İlan Kurumu*. Basın İlan Kurumu Web Sitesi: <https://www.bik.gov.tr/tuikin-istatistiklerle-genclik-2018-raporu-aciklandi/> adresinden alındı
- Gustavianum. (2020, Mart 2). *Gustavianum Museum*. Mart 2, 2020 tarihinde Gustavianum Museum Web Site: <https://gustavianum.uu.se/collections/art-collection/> adresinden alındı
- Kartal, Z. (2015). Isparta Müzesi Örneği ve Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencileri Çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*(1), 137-150.
- Keleş, V. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1-2), 1-17.
- Mumcu, A. (1971). Eski Eserler Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(1-4), 41-76.
- Okan, B. (2018). Günümüz Müzecilik Anlayışındaki Yaklaşımlar ve Müze Oluşumunu Etkileyen Unsurlar. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(4), 215-242.
- Onur, B. (2009). *Üniversite Müzeleri ve Müzecilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Pektaş, H. (2015). Bir Üniversite Müzesi: İstanbul Eklisbrıs Müzesi. *Uluslararası Eklisbrıs Dergisi*, 2(4), 78-84.
- Stanbury, P. (2000). University museums and collections. *Museum International*, 52(2), 4-9.
- Timur, T. (2000). *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tirrell, P. B. (2000). A Synopsis and Perspective of Concerns and Challenges for the International Community of University Museums. *Curator: The Museum Journal*, 43(2), 157-180.
- YÖK. (2019, Haziran 1). *Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi*. Şubat 19, 2020 tarihinde Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi Web Sitesi: <https://istatistik.yok.gov.tr> adresinden alındı